

Мальцева А.В.,
аспірантка кафедри кримінального права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
Науковий керівник: Борисов В.І.
д.ю.н., проф.,
професор кафедри кримінального права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
м. Харків

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ «ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА»

Дослідження будь-якої норми законодавства України про кримінальну відповідальність буде неповним без виявлення тих обставин, що призвели до її прийняття. Тож, наявність у Кримінальному кодексі України (далі - КК України) норми, якою передбачена відповідальність за прояви небезпечного втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), обумовлює необхідність розглянути питання щодо її соціальної обумовленості, що дасть змогу з'ясувати доцільність існування зазначеної норми в Особливій частині КК України.

Варто зазначити, що у теорії кримінального права тлумачення поняття «соціальна обумовленість» здійснюється по-різному, але його зміст зводиться до встановлення відповідності кожної норми чинного кримінального законодавства, або прийняття якої стає необхідним, потребам суспільства, а саме якою мірою вона відображає вимоги життя, в якій мірі відповідає правильному стану речей і чи забезпечує чи буде забезпечувати охорону відповідних суспільних відносин, які мають бути закріплені. Ураховуючи, що термін «соціальна обумовленість» означає «залежність від умов суспільного життя», то соціально обумовленою варто вважати лише ту норму, яка відповідає умовам суспільного життя [1, с. 159].

Основним завданням соціальної обумовленості є вивчення обставин, що впливають на створення норм та інститутів кримінального законодавства та на їх ефективність. Так, зокрема, В. І. Борисов відмічає, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону [2, с.288].

Тож, соціальна обумовленість норми законодавства про кримінальну відповідальність передбачає врахування під час її створення та існування багатьох обставин серед яких виділяють основні: суспільну небезпечність та відносну поширеність діяння.

Дослідження питання соціальної обумовленості норми КК України, якою передбачена кримінальна відповідальність за втручання у діяльність державного

діяча доцільно було б розпочати зі з'ясування першої обов'язкової обставини – суспільної небезпечності. Отож, суспільна небезпечність – це здатність діяння заподіювати істотну шкоду особі, суспільству чи державі або створювати загрозу такого заподіяння. Суспільна небезпечність – головна, найбільш суттєва ознака кримінально - протиправного посягання, його визначальна властивість, що притаманна лише кримінальному правопорушенню [3, с.14].

Розкриття змісту суспільної небезпечності являє собою аналіз її якісної і кількісної характеристик. Кількісна характеристика – це ступінь суспільної небезпечності, а якісна – характер суспільної небезпечності. Критерієм визначення характеру суспільної небезпечності кримінального правопорушення є, передусім, важливість, значимість об'єкта, на який посягає кримінально - протиправне діяння; характер суспільної небезпечності також залежить від виду та розміру завданої шкоди об'єкту кримінально – правової охорони чи можливості її завдання [4, с. 27].

Ураховуючи, що кримінальним правопорушенням можна визнати тільки таке діяння, яке за своїм змістом є суспільно небезпечним, то аналіз цієї обставини дозволяє зазначити, що соціально - обумовленим є лише діяння, суспільна небезпечність якого з точки зору кримінального права є достатньо високою.

Загальновідомо, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 344 КК України, встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень. Перелік потерпілих від даного діяння осіб, які є державними діячами, наведений у зазначеній вище статті. Слід відмітити, що державні діячі, наведені у переліку, уособлюються із самою державою, тому посягання на них завдає значної шкоди авторитету держави та її органам влади. Ефективна діяльність органів влади є гарантією дотримання прав та інтересів громадян, а також, успішного вирішення завдань, котрі стоять перед державою і суспільством.

Тож, державні діячі розглядаються в кримінально-правовій політиці як складові частини, елементи механізму державного примусу, без якого неможлива нормальна діяльність держави, що спрямована на управління суспільством. Саме тому в посяганнях на своїх представників держава бачить, в першу чергу, посягання саме на державно-владний авторитет.

Ураховуючи, що державні діячі, які представляють інтереси органів державної влади вищого рівня, більшою мірою беруть участь в охороні громадського порядку та підтриманні основ національної безпеки України, забезпечують захист суверенітету та незалежності нашої держави від зовнішньої збройної агресії, це робить їх діяльність в інтересах держави значно вразливою від стороннього небезпечного по суті впливу. Тож, держава, наділяючи осіб, які представляють вищі рівні державної влади певними повноваженнями, забезпечує їх посиленою охороною, у тому числі за рахунок норм кримінального законодавства, щоб вони могли безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу виконувати свої функції.

Викладене вище дає змогу зробити висновок про те, що діяння у вигляді втручання у діяльність державного діяча однозначно є суспільно-небезпечним.

Отже, що стосується суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти осіб, які є носіями авторитету органів державної влади, можемо говорити, що вона є безсумнівною.

Наступною обставиною соціальної обумовленості є відносна поширеність діяння. Усього протягом 2015 - 2021 рр. на підставі офіційних статистичних даних Генеральної прокуратури України (ГПУ) обліковано 103 кримінальних правопорушення, передбачених ст. 344 КК України [5].

Проаналізувавши офіційну статистику щодо обліку кримінальних правопорушень у ЄРДР протягом 2015 – 2021 років, відмічаємо стрімке збільшення кількості випадків, що полягають у втручанні у діяльність державних діячів, які представляють авторитет органів державної влади. Але, незважаючи на численні заяви та значну кількість фактів такого втручання, немає жодного судового вироку, що свідчить про проблемність у правозастосуванні досліджуваного нами явища.

Узагальнюючи вищевикладені обставини, можемо прийти до висновку, що криміналізація діяння, яке полягає у втручанні у діяльність державного діяча з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень була виправданою, є соціально-обумовленою. Втручання у діяльність таких посадових осіб представляє суттєву загрозу для національної безпеки держави. Відтак, у державі має забезпечуватися посилені кримінально-правова охорона представників органів державної влади. Від того, наскільки надійно захищені державою права й законні інтереси носіїв авторитету органів державної влади, суттєво залежить готовність цих суб'єктів виконувати службові завдання, рівень їх самовіддачі та професіоналізму [6, с. 35].

Тому держава забезпечує своїх представників належною охороною, у т.ч. на нормативно-правовому рівні, від будь-якого стороннього впливу на їх законну діяльність, спеціальною нормою, що визначена у ст. 344 КК України.

Список використаних джерел:

1. Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. 446 с.
2. Борисов В.І. Системний підхід при визначенні підстав кримінально-правової заборони. Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 13-14 грудня 2002 р.). Харків: Право, 2003. С. 287-289.
3. Панов М. І. Суспільна небезпечність діяння — фундаментальна ознака поняття "кримінальне правопорушення" / М. І. Панов, С. О. Харітонов // Юридична Україна. - 2019. - № 10. - С. 13-20.
4. Науковий коментар Кримінального кодексу України / [М. Й. Коржанський]. – К. : Атіка, Академія, Ельга-Н, 2001. – 656 с.
5. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна Прокуратура України: офіційний вебсайт.

URL:https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 21.09.2022).

6. Гусаров С. М. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів та перспективи вдосконалення. Вісник кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 34–43.